

ABSZTRAKTOK

1956 és a szocializmus: válság és újragondolás konferencia, Eger

2016. szeptember 8–10.

Rácz János

Veritas Történetkutató Intézet

janos.racz@veritas.gov.hu

Válság és megtorpanás: A Brit Kommunista Párt és a magyar 1956-os forradalom

Az előadás első része, a Brit Kommunista Párt [BKP], az 1956-os forradalmat megelőző történetébe nyújt rövid betekintést. Jogos a megállapítás, hogy a szigetországi baloldali radikális mozgalom élete válságok történeteként is leírható.

1956 előtt a legmeghatározóbb vita 1939. szeptember 3 után alakult ki a szervezetben. Az Egyesült Királyság hadba lépését a náci Németország ellen, üdvözölte a BKP főtíkára Harry Pollitt, miközben nem vette figyelembe, hogy a Molotov-Ribbentrop paktum következtében a Szovjetunió is megtámadta Lengyelországot. Ekkor még nem állt Moszkva katonapolitikai érdekében, hogy a nyugati kommunista pártok támadják Hitlert. Ezért a sztálini ukázt hűbben követő brit kommunisták, a BKP ideológiai vezetését felvállaló Rajani Palme Dutt vezetésével leváltották Pollitt-ot, és elérték, hogy a BKP hivatalos napilapja, a Daily Worker főszerkesztője, John Ross Campbell is távozzon. 1941. június 22 után, Németország, Szovjetunió elleni offenzívája következtében, mind Pollitt, mind Campbell visszakerült a posztjára.

1956. február 25-ét követően, az Szovjetunió Kommunista Pártjának [SZKP] XX. kongresszusán elhangzott Hruscsov beszéddel újabb minden eddiginél nagyobb válság keletkezett a BKP-ban. A párt vezetése: Harry Pollitt és utódja John Gollan, illetve Campbell, valamint Dutt is, kisebbitették, bagatellizálták a Sztálin bűneit leleplező beszéd jelentőségét. A Daily Workerben is vitatkoztak a Szovjetunióban történekről. 1956 márciusától közölni kezdték azokat az olvasói leveleket, amelyek követelték a BKP hivatalos állásfoglalását. Campbell kezdetben megakadályozta a levelek megjelenését.

Az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc eseményei tovább eszkalálták a válságot, amely mindinkább elérte a párt 1930-as években csatlakozott értelmiségét is. A párt méltán híres történész csoportja szembekerült a szigetországi kommunista vezetéssel. Edward Palmer Thompson és John Saville marxista történészek, The Reasoner, majd The New Reasoner néven lapot alapítottak, amelynek célja volt egy a BKP-től független sajtóorgánum létrehozása, és a párt reformerőinek egyesítése. Ennek a kezdeményezésnek a folytatása volt az 1960-ban létrehozott The New Left Review folyóirat. A BKP Végrehajtó Bizottságának tanácsalanságát tanúsítja, az 1956. november 3 és november 4 között megtárgyalt, a magyar forradalom eseményeit értékelő nyilatkozat is. Végül a BKP vezetése úgy ítélte meg, hogy az egyetlen lehetséges választás a Szovjetunió és a Kádár-kormány támogatása.

Mindez a válság elkendőzésére nem volt elegendő, és 1957 húsvétjára rendkívüli pártkongresszust kellett összehívni a kiút megtalálásának céljából. Ez sem hozott megoldást. John Gollan pártfőtíká, a párt és a Daily Worker működésének további finanszírozását csak moszkvai pénz segítségével tudta megoldani. Ezt a legnagyobb titokban tartották.

Az 1951-es program megújítására tett kísérletük, a „szocializmushoz vezető a brit út”, bár elismerte a szigetországban működő demokráciát és a polgári szabadságjogokat, de nem vázolta fel egy az SZKP politikájától függetlenül tevékenykedő BKP létrehozásának a lehetőségét.

Az 1960-as években a BKP lassan elvesztette a baloldali radikális mozgalmakkal szimpatizáló ifjúsággal is a kapcsolatot, képtelenek voltak rugalmas politikát folytatni, miközben a párt valódi megújulásának lehetősége a mozgalomhoz kötődő egyetemista diákok kezében volt. A megmaradt vezetőség végül szembeszállt Moszkvával s elítélték az 1968-as csehszlovák eseményekbe katonailag beavatkozó Szovjetuniót és szövetségeseit. Ezzel is bizonyítva, hogy 1956-ben is lehetséges lett volna a SZKP-val való szembefordulás.

ABSZTRAKTOK

**1956 és a szocializmus: válság és újragondolás konferencia, Eger
2016. szeptember 8–10.**

Velkey György

**Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar
velkeygy@gmail.com**

1956 francia recepciójáról

Kommunista pártjai kulturális és politikai jelentősége miatt a magyar forradalom nyugat-európai visszhangja közül az olasz és a francia közvélemény reakciója különösen heves és sokrétű. Franciaországban az '56-tal kapcsolatos véleménykülönbségek olyan mértékűek voltak, hogy atrocitások is történtek. Előadásomban áttekintem és értelmezem a legfontosabb értelmiségiek megszólalásait Sartre-tól Aronon át Merleau-Ponty-ig, majd a Francia Kommunista Párt (FKP) lapjában, a L'Humanitében, és egyéb baloldali sajtóorgánumban megjelent cikkeket elemzem. Mennyiben tekinti az FKP saját belső nyilvánosságát a tömegtájékoztató eszköznek? Mennyiben térhetnek el a párt tagjai az '56-ot fasiszta ellenforradalomnak tekintő hivatalos állásponttól? Mennyiben engedélyez a párt különvéleményt a pártértelmiségnek a külső nyilvánosságban? Egyáltalán: hogyan világít rá 1956 a francia nyilvánosság természetére és koncentrikus köreire?

Janek István

**Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont,
Történettudományi Intézet
janek.istvan@freemail.hu**

Csehszlovákia és az 1956-os magyar forradalom

Az október 23-i budapesti eseményekről értesülve a CSKP KB Prágában azonnali ülést hívott össze, és több határozatot is hozott. Kinyilvánították, hogy Magyarországon ellenforradalom zajlik, és erről értesíteni kell a kerületi párt- és nemzeti bizottsági vezetőket (ez október 24-én meg is történt). Az első, október 24-i és 25-i katonai intézkedések gyakorlatilag 1956 végéig érvényben maradtak. A csehszlovák hadsereget készenlétebe helyezték. Október 24-én valamennyi magyarországi újság behozatalát betiltották Csehszlovákiában. A PB 1956. október 24-én tartott ülésének jegyzőkönyve szerint a csehszlovák vezetés ekkor még nem foglalt állást Nagy Imre politikájával kapcsolatban. A CSKP vezetése ekkor még nem tudta, hogy az SZKP XX. kongresszusa utáni hatalmi harcban Moszkvában a hruscsovi, vagy a Molotov által képviselt irányvonal győzedelmeskedik-e. Prágában és Pozsonyban sokkal jobban értették a magyarországi eseményeket, mint a többi szocialista országbeli testvérpárt, azonnal lemondták a kormánydelegáció már hónapokkal korábban egyeztetett kínai útját, tudván, hogy a távolból nehéz döntéseket hozni. Október 24-én Moszkvában Antonín Novotný részt vett a SZKP KB elnöksége rendkívüli, a lengyelországi és magyarországi eseményekkel foglalkozó ülésén, ahol „meggyőződve a helyzet súlyosságáról”, indokoltnak tartotta a szovjet fegyveres erők budapesti beavatkozását. A csehszlovák pártvezetés attól tartott, ha Szlovákiára is áttérjednek a megmozdulások, a Szovjetuniótól függetlenedő lázadó térség területileg az Adriától a Balti-tengerig összeér. Ennek megakadályozására több védelmi rendszabályt vezettek be. Szlovákiát a magyarországi forradalom idején elzárták az idegenforgalom elől, nehogy a nyugati ügynökök és más nem kívánt elemek aktivizálódhassanak. Október 24-én Pozsonyban és a határ közeli szlovákiai városokban, ahol nyugtalanságot tapasztaltak, azonnal letartóztatták a „gyanús” személyeket. Ehhez az is elég volt, ha valaki a magyar eseményeket „szabadságharcként” emlegette.

Rudolf Strechaj, a kormány funkcióját ellátó szlovák Megbízottak Testületének elnöke 1956. október 25-én értekezletet tartott a társadalmi szervezetek vezetői számára. Tanácskozásuk arra

ABSZTRAKTOK

1956 és a szocializmus: válság és újragondolás konferencia, Eger

2016. szeptember 8–10.

irányult hogyan lehetne meggátolni a magyar forradalom továbbterjedését. Csehszlovákia vezetői attól féltek, hogy a politikai, nemzetiségi és szociális problémák az ország egész területén, de főleg Szlovákiában megmozdulásokhoz vezethetnek, és ez a rendszerrel szembeni felkeléssé válhat.

A középületek őrségét megerősítették, a kettőzött rendőrőrszolgálatok éjszakára géppisztolyt kaptak. A fegyverraktárakat és a párt épületeit fokozottan őrizték. Ügyeltek arra is, hogy a rendfenntartó erők ne keltsenek feltűnést. A legnagyobb készültséget a magyar határ közelében rendelték el. A csehszlovákiai kisebbségi kérdést nehezítette, hogy maga a szlovák kérdés is rendezetlen volt. A rendőrségi besúgók jelentései arról tudósítottak, a cseh lakosság attól fél, a szlovákok a nemzetközi helyzetet arra használják föl, hogy elszakadjanak Csehszlovákiától. A hatóságok tartottak a szlovák lakosság megmozdulásaitól.

Előadásomban szeretném a Csehszlovákiában történt forradalmi kísérleteket és a felvidéki magyarság szimpátia megnyilvánulásait is bemutatni. Zárásként a Csehszlovák gazdasági segítség Magyarország kormányának hatásait mutatnám be. Hogyan reagált a csehszlovák hatalom a forradalom leverésére? Már november 4-én kiadtak egy jelentést a magyarországi szovjet győzelemről. A CSKP KB táviratilag utasította a pozsonyi vezetést és a kerületi pártszerveket, hogy másnap munkakezdekor mindenütt tartsanak röpgyűlést. A röpgyűléseken – a pártfunkcionáriusok instrukciói alapján – a dolgozók különböző felajánlásokat tettek a magyarok megsegítésére. A korábbi politikai segítséget a gazdasági segítségnyújtás követte. CSKP KB Politikai Bizottsága 1956. november 5-én úgy döntött, Szolidaritási Alapot hoz létre a Magyar Népköztársaság dolgozói számára; a befolyt összeget a Csehszlovák Vöröskereszten keresztül osztották szét.

Csernus Éva

**Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészeti és Társadalomtudományi Kar,
Politikaelméleti Doktori Iskola**

csernusvica@gmail.com

1956 olasz recepciójáról

Az 1956-os forradalom eseményeit az olasz társadalom az első pillanattól kezdve feszült figyelemmel kísérte, s a legmélyebb együttérzéssel tekintettek a magyar hősök ügyére. Az együttérzés tettekkel is párosult: az egyetemisták tiltakozásokat szerveztek, a hétköznapi emberek Olaszországszerte adományokat gyűjtöttek, a templomokban szentmiséket mondtak az áldozatokért. A civil kezdeményezések mellett az olasz politikai élet szereplői is – szinte egységesen – felszóltak a szovjet megtorlás ellen, s konkrét lépéseket tettek a magyar ügy nemzetközi szintű védelmezése érdekében. Csupán egyetlen politikai párt jelentett kivételt: a Palmiro Togliatti vezette Olasz Kommunista Párt, mely következetesen, a moszkvai retorikának megfelelően, kitartott az „ellenforradalom” leverésének jogszerűségét hangoztató álláspont mellett. Az olasz reakciókat szemlélve tehát világosan kirajzolódik egy törésvonal, melynek mentén a civil szféra, az egyház és a politikai szereplők többségével szemben egyetlen párt található: az Olasz Kommunista Párt. Idővel azonban e fő ellentét mellett egy újabb törésvonal keletkezett, mégpedig magán a kommunista párton belül. Előadásomban arra törekszem, hogy az olasz politikai szférában, továbbá az Olasz Kommunista Párton belül – a budapesti események hatására – létrejövő megosztottság gondolati háttérének feltárása, s a társadalmi aspektusok megismerése által, egyrészt e törésvonalak mibenlétéről, másrészt az 1956-os magyar események e folyamatban játszott szerepéről és következményeiről.